

Aan de leden van de verkiezingsprogrammacommissie

BETREFT	Adviezen van de SER voor de verkiezingsprogrammacommissie		
DEN HAAG	21 juli 2023	E-MAIL	secretariaatvz@ser.nl
ONS KENMERK	23.106371	TOESTELNUMMER	
BIJLAGE(N)	Recente SER-adviezen en initiatieven per domein		

Geachte leden van de verkiezingsprogrammacommissie,

De val van kabinet Rutte IV markeert het begin van een nieuw politiek tijdperk. We hebben te maken met stevige uitdagingen vanwege de grote transities op het terrein van energie, grondstoffen, voedsel en digitalisering. Daarnaast zijn er ook spanningen in de samenleving doordat veel mensen minder grip ervaren op hun toekomst en leefomgeving of hun onderneming. Deze spanningen gaan gepaard met groeiende onzekerheid, toenemende ongelijkheid, verschillen in de mate waarin mensen meedelen in de economische groei en een onderhuids maatschappelijk ongenoegen.

Het is daarom nodig om nu te investeren in brede welvaart om de wendbaarheid en veerkracht van onze economie te versterken en mensen meer zekerheid te bieden. Stilstand is in deze tijd, waarin de ontwikkelingen elkaar steeds sneller opvolgen, achteruitgang. We moeten vooruit! Het is daarbij van belang om niet alleen te kijken naar de situatie nu maar ook in te zetten op een gezond, duurzaam en inclusief Nederland voor toekomstige generaties.

Hoe gaan we verder in een tijd waarin de complexiteit van de opgaven steeds groter wordt en de nadruk ligt op onderlinge verschillen? Het enige antwoord hierop is samen! We moeten samen blijven oplopen: de overheid, de burgers, de markt en maatschappelijke organisaties. Dat politiek en polder samen veel kunnen bereiken is de afgelopen maanden wel gebleken. De nieuwe Pensioenwet is een feit en er ligt een maatregelenpakket voor een toekomstbestendige en inclusieve arbeidsmarkt. Dit is gelukt door het voeren van een maatschappelijke dialoog met respect voor de verschillen maar met de gedeelde belangen als uitgangspunt. Ook bij problemen in de uitvoering van deze wetgeving is er het commitment vanuit de SER om gezamenlijk naar oplossingen te zoeken, waarbij de Stichting van de Arbeid ook een belangrijke rol speelt.

U heeft middels het opstellen van het verkiezingsprogramma van uw partij de kans het nieuwe politieke tijdperk richting te geven. Ik wijs u graag op de voorstellen van de SER voor het te voeren sociale-economische beleid op negen domeinen, gebaseerd op recente SER-adviezen:

1. **Toekomstig verdienvermogen:** De SER adviseert fors te investeren in noodzakelijke aanpassingen in het kader van de grote transitie en reikt de elementen aan van een investeringsagenda. Het gaat om investeringen in kennis en innovatie, in scholing en (een leven lange) ontwikkeling, in digitalisering en nieuwe technologieën, in (energie)infrastructuur, in huisvesting en in de verduurzamingsopgaven waar Nederland (en de rest van de wereld) voor staat. Om private investeringen te kunnen doen is de komende jaren stabiel en voorspelbaar overheidsbeleid noodzakelijk.
2. **Klimaat en biodiversiteit:** De klimaatcrisis en energietransitie vergen politieke regie en het nauw betrekken van maatschappelijke partijen en burgers. De opgave wordt eerder groter dan kleiner. De grote urgentie van het klimaatvraagstuk, maar ook de slechte staat van onze leefomgeving en biodiversiteit, vragen elk gerichte en tijdige investeringen en moeten tevens in samenhang worden gezien. Zo leiden de maatregelen die het kabinet Rutte IV heeft aangekondigd in het Nationaal Programma Circulaire Economie 2023 - 2030 (NPCE) nog niet tot een halvering van het gebruik van abiotische grondstoffen in 2030 en een volledig circulaire economie in 2050. De SER adviseert meer vaart te maken met de grondstoffentransitie naar een circulaire economie, doet voorstellen voor meer evenwichtige sturing op de energie- en de grondstoffentransitie en het opbouwen van hoogwaardige inzet van biograndstoffen.
3. **Landbouw:** De SER heeft verkend onder welke voorwaarden een economisch, ecologisch en sociaal duurzame toekomst voor de landbouw mogelijk is. De sector voelt de urgentie om te werken aan verdienvermogen, klimaat, milieu en biodiversiteit langs zeven transitiepaden. De arbeidsmarkt en scholing zijn hier nog niet voor toegerust. Het is voor boeren maar ook voor andere sectoren cruciaal dat het nieuwe kabinet in samenwerking met maatschappelijke partijen een doorbraak realiseert door het vaststellen van langjarig voorspelbaar en coherent beleid.
4. **Arbeidsmarkt:** De SER adviseert om de arbeidsmarkt divers en inclusief te maken en doet voorstellen om flexibele arbeidsrelaties en onzeker werk terug te dringen en het gebruik van de arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd voor werkgevers aantrekkelijker te maken. In april 2023 is een omvangrijk arbeidsmarktpakket gepresenteerd, dat nu wordt omgezet in wetsvoorstellen. De SER hecht er belang aan dat deze maatregelen integraal en gelijktijdig door het nieuwe kabinet worden geïmplementeerd, zodat meer werk- en inkomenszekerheid voor werkenden en noodzakelijke flexibiliteit voor werkgevers in evenwicht zijn. Dat geldt ook voor de voorstellen om de arbeidsmarkt- en inkomenspositie van arbeidsongeschikten te verbeteren en om een proactieve arbeidsmarktinfrastructuur voor 'van-werk-naar-werk' en leven lang ontwikkelen (LLO) te bouwen. Dit laatste is des te urgenter nu het STAP-budget wordt afgeschaft. Om veilig en gezond werken te bevorderen heeft de SER onlangs maatregelen voorgesteld om de naleving van de risico-inventarisatie en -evaluatie te verbeteren, preventie te stimuleren en werknemers meer te betrekken bij het arbobeleid. De overheid dient daarnaast meer in te zetten op handhaving van de arbeidsomstandighedenwetgeving.
5. **Inkomensongelijkheid:** De SER pleit voor een stapsgewijze en integrale herziening van het inkomensbeleid en doet voorstellen die eraan bijdragen dat iedereen een toereikend inkomen kan verdienen en (meer uren) werken wordt

beloond. De marginale druk op huishoudens vergoot het risico op armoede onder werkenden, met name omdat de gemiddelde vaste lasten sterk zijn gestegen. Om de problematiek van ontoereikende en onzekere inkomens te verkleinen bepleit de SER de invoering van verzilverbare heffingskortingen en een verlaging van de lasten op arbeid waardoor het besteedbaar inkomen toeneemt.

6. **Gelijke kansen voor iedereen:** Er is toenemende ongelijkheid in de samenleving als gevolg van bestaande en zich verdiepende scheidslijnen. De SER vindt het van groot belang om de kansenkloof te dichten en daar al vroeg mee te beginnen. Er is onder meer een samenhangend systeem van kindvoorzieningen nodig, dat in extra ondersteuning voorziet voor kinderen met een (potentiële) achterstand. In dit kader doet de SER ook voorstellen om de problematiek rond de kinderopvangtoeslag aan te pakken. Waar het kabinet de kinderopvang voor werkenden ouders bijna gratis wil maken, adviseert de SER om een financieel toegankelijk aanbod van twee dagen kinderopvang per week te realiseren voor alle jonge kinderen en de eis dat ouders moeten werken te laten vervallen. Ook is extra aandacht nodig voor de positie van jongeren. Het SER Jongerenplatform pleit voor een jeugdstrategie voor de korte en (middel)lange termijn, gebruikmakend van de generatietoets.
7. **Publieke sectoren:** Door de arbeidsmarktkrapte komt de uitvoering van publieke taken zoals (jeugd)zorg, onderwijs, kinderopvang en veiligheid in de knel. De SER adviseert maatregelen om de effecten van vergrijzing en stijgende werkdruk in deze publieke sectoren op te vangen. De Raad doet voorstellen voor verhoging van het arbeidsaanbod, goed werkgeverschap, innovatie, vermindering van administratieve lasten en continuïteit in beleid en financiering. Daarbij is het zaak dat de overheid, meer samenhangend, langdurig en stevig arbeidsmarktbeleid voert over domeinen heen en in nieuw en bestaand beleid veel sterker stuurt op uitvoerbaarheid en arbeidsmarkteffecten.
8. **Europa:** Het belang van Europese samenwerking en de Europese Unie nemen in deze tijd van mondiale uitdagingen en geopolitieke spanningen voor Nederland verder toe. De SER levert input voor de beleidsagenda van de EU met het oog op de nieuwe mandaatsperiode van de Europese Commissie en het Europese Parlement (2024-2029) en doet voorstellen voor een betere aansluiting tussen het Nederlandse en het Europese beleid. Dat vraagt doeltreffend beleid voor versterking van onze sociaaleconomische en politieke weerbaarheid, het laten slagen van de groene, digitale en strategische autonomie transitie, en het blijven zorgen voor opwaartse convergentie van levensomstandigheden, werkgelegenheid en productiviteit tussen en binnen lidstaten.
9. **Maatschappelijk verantwoord ondernemen:** De SER pleit voor ambitieuze Europese wetgeving voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO). Om de grootste impact te hebben op verbetering van de omstandigheden voor mens en milieu in de internationale ketens, is een combinatie van Europese wetgeving en samenwerking tussen bedrijfsleven, overheid, vakbonden en NGOs in sectorovereenkomsten nodig. Dit vergt een blijvende investering van de overheid.

In de bijlage treft u per domein de meest recente SER-adviezen en initiatieven waarin deze voorstellen zijn uitgewerkt.

De SER is graag beschikbaar als platform voor advies, dialoog, overleg en gezamenlijke implementatie. De SER-adviezen en overwegingen kunnen rekenen op breed draagvlak, zowel onder werkgevers en werknemers als breder in de samenleving. Zo komen SER-adviezen mede tot stand in samenwerking met bijvoorbeeld natuur- en milieu organisaties en het SER Jongerenplatform. Ik hoop daarom dat u de inhoud van de SER-adviezen en overwegingen meeneemt bij het vormgeven van uw verkiezingsprogramma.

Hoogachtend,

Kim Putters
Voorzitter Sociaal-Economische Raad

Bijlage: Recente SER-adviezen en initiatieven per domein

1. Toekomstig verdienvermogen:

- *'Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving'* (6-2021)
- *'Hoe wonen werkt - Een sociaal-economische verkenning'* (12-2022)
- *'Reshoring - Made in Europe'* (2-2021)

2. Klimaat en biodiversiteit:

- Verwacht najaar 2023: handreiking 'Aan de slag met biodiversiteit'
- *'Meer vaart maken met de grondstoffentransitie'* (4-2023)
- *'Reparatiebevordering'* (oktober 2022)
- *'Evenwichtig sturen op de grondstoffen- en de energietransitie voor brede welvaart'* (9-2022)
- *'Biomassa in balans. Een duurzaamheidskader voor hoogwaardige inzet van biogrondstoffen'* (7-2020)

3. Landbouw

- Verwacht najaar 2023: Briefadvies arbeidsmarkt en scholing in het groene domein
- *'Naar duurzame toekomstperspectieven voor de landbouw'* (5-2021)

4. Arbeidsmarkt:

- Verwacht najaar 2023: SER-advies over de huidige verlofregelingen
- *'Arbovisie 2040. Naar een werkend arbostelsel voor iedereen'* (5-2023)
- *'Naar verdere succesvolle toepassing van sociale innovatie'* (3-2023)
- *'Hybride werken'* (3-2022)
- *'Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving'* (6-2021)
- *Charter Diversiteit* en *Diversiteitsportaal*

5. Inkomensongelijkheid:

- *'Werken zonder armoede'* (9-2021)
- *'Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving'* (6-2021)

6. Gelijke kansen voor iedereen:

- *'Veelbelovend - Kansen en belemmeringen voor jongeren in 2021'* (1-2022)
- *'Een kansrijke start voor alle kinderen - Naar inclusieve en toegankelijke voorzieningen voor kinderen van 0-13 jaar'* (6-2021)
- *'Gelijke kansen in het onderwijs - Structureel investeren in kansengelijkheid voor iedereen'* (6-2021)
- *'Studeren zonder druk - Voorstel voor een nieuw stelsel van studiefinanciering'* (6-2021)
- *'Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving'* (6-2021)
- *Leven Lang Ontwikkelen*

7. Publieke sectoren:

- *'Waardevol werk: publieke dienstverlening onder druk.'* (2-2023)
- *'Tastbaar beleid voor de jeugdzorg'* (10-2022)
- *'Arbeidsmarktproblematiek maatschappelijke sectoren'* (5-2022)
- *'Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving'* (6-2021)

- *'Aan de slag voor de zorg - Een actieagenda voor de zorgarbeidsmarkt'* (5-2021)
 - *'Jeugdzorg: van systemen naar mensen – Tien aanbevelingen voor de korte termijn'* (5-2021)
8. **Europa:**
- Verwacht najaar 2023: SER-verkenning over de Europese agenda 2024-2029
 - *'Reshoring - Made in Europe'* (2-2021)
 - *'Zekerheid voor mensen, een wendbare economie en herstel van de samenleving'* (6-2021)
9. **Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO):**
- *'Effectieve Europese gepaste zorgvuldigheidswetgeving voor duurzame ketens'* (10-2021)
 - *'Samen naar duurzame ketenimpact'* (9-2020)
 - *IMVO-convenanten* en *Kennis- en expertise centrum*